

Dukakinzâde Ahmed Bey divanının ilk iki sayfası (İÜ Ktp., TY, nr. 802)

med Bey'in mutasavvıf bir şair olduğu söylenebilir. Divan şiirinin inceliklerine vâkıf olan ve bu şiirin mazmunlarını başarıyla kullanabilen Ahmed Bey'in kendisinden önce yetişen şairleri incelediği anlaşılmaktadır. Divanında Hz. Ali ve Ehl-i beyt'i metheden manzumeler yanında diğer halifelere de sevgi ve saygı ifade eden manzumelere sıkça rastlanır. Dukakinzâde muhteva, vezin ve Türkçe'yi kullanım yönünden oldukça başarılı bir şairdir.

Dukakinzâde Ahmed Bey'in divanının İstanbul kütüphanelerinde yedi (İÜ Ktp., TY, nr. 2830, 802; Millet Ktp., Ali Emîrî, Manzum, nr. 15; Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1730, Hâlet Efendi, nr. 167, Hâşim Paşa, nr. 74, 82); Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'nde Raif Yelkenci kitapları arasında (nr. 149) ve Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu özel koleksiyonunda birer tane olmak üzere toplam dokuz nüshası bilinmektedir. Süleymaniye Kütüphanesi Hâşim Paşa bölümünde bulunan iki nüsha, *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*'nda Ahmed Şârbân'a ait olarak gösterilmiştir. Ayrıca çeşitli şiir mecmualarında da şiirlerine rastlanmaktadır.

Divanın yazma nüshaları üzerinde *Dîvân-ı Ahmedî Dukakinzâde*, *Dîvân-ı Ahmed-i Şârbân Dukakinzâde*, *Dîvân-ı Ahmed-i Şârbân Hazretleri*, *Dîvân-ı Ahmed-i Şârbân* şeklinde adlara rastlandığı gibi Lâleli nüshası kütüphane defterine "Ahmed Paşa Divanı" şeklinde kaydedilmiştir. *Tuhfe-i Nâilî*'de Du-

kakinzâde Ahmed Bey Divanı olarak gösterilen İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki nüsha (TY, nr. 840), gerçekte Dukakinzâde Taşlıcalı Yahyâ Bey'in *Gencîne-i Râz* adlı mesnevisidir.

Divanın nüshaları arasında nüsha farkları oldukça fazladır. Bu farklılıklar manzume çeşitleri ve sayılarında olduğu kadar manzumelerin metinlerinde de göze çarpar. Gazel sayısı bakımından en geniş İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki nüsha olup (TY, nr. 802) burada 263 gazel mevcuttur.

BİBLİYOGRAFYA :

Latîfî, *Tezkire*, s. 87-88; Beyânî, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîrî nr. 757, vr. 11^a; Kınalîzâde, *Tezkire*, I, 139-140; Kafzâde Fâizî, *Zübdetü'l-eş'âr*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1877, vr. 6^b; Atâî, *Zeğl-i Şekâik*, s. 70, 460; Riyâzî, *Riyâzü's-şuarâ*, Nuruosmâniye Ktp., nr. 3724, vr. 21^b, 22^a; Peçuylu İbrâhim, *Tarih*, I, 32; Hammer (Atâ Bey), IV, 58; *Sicill-i Osmânî*, I, 199; *Osmanlı Müellifleri*, I, 306; Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, İÜ Şarkiyat Araştırma Merkezi Ktp., "Dukakinzâde Ahmed Bey" md.; Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 292 (6 nolu dipnot), 296 (13 nolu dipnot), 297; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kitâbeler I*, İstanbul 1346/1927, s. 123; Abdülbâki Gölpinarlı, *Melâmlîk ve Melâmîler*, İstanbul 1931 s. 55-56, ilâve s. 340-351; a.mlf., *Yunus Emre: Hayatı*, İstanbul 1936, s. 298-299; Ergun, *Türk Şairleri I*, 277-281; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul 1947 I, 114, 141-143; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Hamseler Kataloğu*, İstanbul 1961, s. 56; *Büyük Türk Klasikleri*, III, 396-397; İ. Güven Kaya, "Dukagin Oğulları ve Dukaginzâde Yahyâ Beğ", *Çevren*, XIII/52, Prishtine 1986, s. 9-18; *Kâmûsü'l-a'lâm*, III, 2181-2182; TA, XIV, 108-109; Hasan Aksoy, "Ahmed Bey, Dükakinzâde", *TDEA*, I, 56.

NEJAT SEFERCIOĞLU

DUKAKİNZÂDE AHMED PAŞA

(ö. 921/1515)

Osmanlı vezîriâzamı.

Arnavutluk'un nüfuzlu bir ailesine mensuptur. Dedesi Jean İşkodra Beyliği'ni kurunca "duka" unvanını almış ve Duc-Jean, Duka-Jean, Osmanlı kaynaklarında ise Duka-Gin olarak anılmıştır. Bu ad daha sonra ailenin ortak unvanı olmuş, Duka-Gin'in neslinden gelenlere "Dukaginzâde", daha yaygın olarak da "Dukakinzâde" denilmiştir (Peçuylu İbrâhim, I, 32). XV. yüzyılda aile iki kola ayrılmış, Arnavutluk'u bir idare altında toplama-ya çalışan İskender Bey'i destekleyenler Osmanlılar'la mücadele etmişlerdir. Arnavutluk'un fethinden sonra Dukakinzâde'lerin bir kısmı İtalya'ya geçmiş, diğerleri Osmanlı hizmetine girip müslüman olmuşlardır. Ahmed de kardeşi Mehmed'le birlikte II. Bayezid zamanında (1481-1512), bir rivayete göre ise Fâtiḥ Sultan Mehmed zamanında (1451-1481) müslüman oldu ve saraya alındı (*Sicill-i Osmânî*, I, 195). Çok geçmeden kardeşi Mehmed öldü, Ahmed Enderun'da yetişti ve timarlı sipahi oldu. II. Bayezid döneminde yapılan Osmanlı-Memlûk savaşına Ankara sancak beyi olarak katıldı (Âşıkpaşazâde, s. 230). 1511 yılında Anadolu beylerbeyliğine getirildi. II. Bayezid'in son zamanlarında hükümdarın oğulları arasında meydana gelen olaylarda Selim'in yanında yer aldı ve Şehzade Ahmed'e karşı gönderilen öncü kuvvetlere kumanda etti. Bir rivayete göre Ahmed'i yakalayan bizzat Dukakinzâde'dir. Başka bir rivayete göre ise Dukakinzâde şehzadenin kendisine yaptığı vezirlik teklifini reddetmiştir (Hammer, IV, 108).

Dukakinzâde Ahmed Paşa, Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmâil'e karşı düzenlediği İran seferinde de önemli hizmetlerde bulundu. Edirne'de toplanan savaş divanına katılan devlet adamları arasında o da vardı. Osmanlı ordusu Seyitgazi'ye gelince Yavuz Sultan Selim Ahmed Paşa'yı 20.000 timarlı sipahi ile Sivas'ta katılan Ahmed Paşa, Çaldıran Savaşı'nda ikinci vezir olarak merkezde padişahın yanında yer aldı. Zaferin kazanılmasından sonra yanında Defterdar Piri Mehmed Çelebi ve meşhur tarihçi İdris-i Bitlisî olduğu halde 500 kadar kapıkulu askeriyile Tebriz'e gönderildi.

Bu öncü heyet ve kuvvetin başlıca görevi, Şah İsmâil'in hazinesini muhafaza etmek ve halkı yatıştırmaktır.

Fakat diğer taraftan ordu yorucu İran seferinden bir an önce geri dönmek istiyordu. Amasya'ya girilirken yeniçeriler ayaklanmışlar ve halkın mallarını yağmalamışlardı. Olaya adı karışanlar arasında Vezîriâzam Hersezkâde Ahmed Paşa ile ikinci vezir Dukakinzâde Ahmed Paşa da vardı. Her ikisi de eski bir Türk geleneğine göre çadırları başlarına yıkılarak görevlerinden azledildiler (Hüseyin, s. 907). Ancak Yavuz çok geçmeden 18 Aralık 1514 tarihinde Dukakinzâde'yi vezîriâzamlığa getirdi. Amasya'da yeniçeriler tekrar ayaklanmışlar, Vezir Pîrî Mehmed Paşa ile padişahın hocası Halîmî Çelebi'nin evlerini yağmalamışlardı. Bir söylentiye göre basılan evler arasında vezîriâzâmın evi de vardı. Ancak Yavuz Selim'in yaptırdığı tahkikat neticesinde tahrikçiler içinde Dukakinzâde'nin de bulunduğu anlaşıldı. Önce görevinden alınan vezîriâzam, muhakeme sırasında suçunun sabit olması üzerine bizzat padişah tarafından dövüldü ve kılıçla yaralandı, sonra da 18 Muharrem 921 (4 Mart 1515) tarihinde öldürüldü (Haydar Çelebi, I, 464).

Dukakinzâde'nin öldürülmesinin bir başka sebebi de İran seferi sırasında Osmanlı padişahına kafa tutan Dulkadiroğlu Alâüddevle ile mektuplaşmasıdır. *Vefeyât-ı Selâtîn*'de adı Ali olarak geçen Ahmed Paşa'nın ölümüne "âşık-ı cenâât" terkihiyle tarih düşürülmüşse de yanlıştır (Ayvansarâyî, s. 160). Vezîriâzamlığı iki buçuk ay kadar devam eden Dukakinzâde Ahmed Paşa'nın cesedi İbn Kemal'in dedesi Kemal Paşa'nın Amasya'daki türbesine gömülmüştür. Dukakinzâde, tarihçi Peçuylu İbrâhim tarafından beceriksizlikle ve Pîrî Mehmed Paşa'nın vezirliğini kıskanmakla itham edilmektedir (*Tarih*, I, 385-386).

Malları müsadere edilen Ahmed Paşa'nın birçok hayratı ve evkafı vardır (Gök-bilgin, s. 406-407). Önce II. Bayezid'in torunlarından Ayşe Hanım Sultan'la, sonra da Yavuz'un kızı Fatma Sultan'la evlenen Dukakinzâde'nin nesli yüzyıllarca devam etmiştir. Oğlu Mehmed Paşa Kanûnî devrinde Semendire, Mısır ve Halep beylerbeyiliklerinde bulunmuş devlet adamlarındandır. Onun oğlu Osman Bey ise müderrislik yapmış, Mısır ve İstanbul kadılıklarında bulunmuş âlim ve mü-

elliflerdendir. Bazan kendisiyle karıştırılan Dukakinzâde Ahmed Bey ile (Latîfî, s. 87) ünlü divan şairi Taşlıcalı Yahyâ Bey de Dukakinzâde Ahmed Paşa'nın torunlarındandır.

BİBLİYOGRAFYA :

TSMA, nr. E. 6087, 6186, 7784; BA, *MAD*, nr. 525, s. 1; Âşıkpaşazâde, *Tarih*, s. 230; Haydar Çelebi, *Ruznâme* (Feridun Bey, *Münşeât* içinde), I, 398, 464; Lutfî Paşa, *Tarih* (nşr. Âlî Bey), İstanbul 1341, s. 238; Celâlzâde, *Selîmnâme* (nşr. Ahmed Uğur — Mustafa Çuhadar), Ankara 1990, s. 367, 368, 382, 384, 385-386; Latîfî, *Tezkire*, s. 87; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh*, II, 279, 287; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 460; Peçuylu İbrâhim, *Tarih*, I, 30, 32, 235, 241, 385-386; Solakzâde, *Tarih*, s. 361, 373; Hüseyin, *Bedâiyü'l-vekâyi'* (nşr. A. S. Tveritinovoy), Moskva 1961, s. 879-880, 890, 901-902, 906, 907, 1048; Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Selâtîn*, s. 160; *Kâmûsü'l-a'lâm*, III, 2181-2182; *Sicill-i Osmânî*, I, 195; *Osmanlı Müellifleri*, I, 306; *Amasya Tarihi*, III, 275, 276; Hammer (Atâ Bey), IV, 107-108, 136, 144; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 262, 266, 270, 277, 540-541; Danişmend, *Kronoloji*, II, 7, 11, 14, 16-17, 21, 424-425; Gök-bilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 406-407, 474-475; Banarlı, *RTET*, I, 599; Mehmet Kaya, *Dukakinzâde Ahmed Paşa'nın Hayatı* (lisans tezi, 1981), İÜ Ed.Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 2615; Uluçay, *Padişahların Kadınları*, s. 25-26, 31; a.mlf., "Bâyezid II'nin Ailesi", *TD*, sy. 14 (1959), s. 120, 121; Şehabeddin Tekindağ, "Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", a.e., sy. 22 (1967), s. 65, 71.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

DUL

(bk. BİKR).

DÜLÂBÎ, Ebû Bîşr

(أبو بشار الدولابي)

Ebû Bîşr Muhammed b. Ahmed b. Hammâd el-Verrâk ed-Dülâbî (ö. 310/923)

Muhaddis ve tarihçi.

224'te (839) Horasan'da Rey yakınlarındaki Dülâb köyünde doğdu. Sem'ânî, doğrusu "Devlâbî" olan bu kelimeyi halkın "Dülâbî" şeklinde söylediğini kaydetmektedir. Atalarının mesleği olan dolapçılığa veya köyüne nisbetle Dülâbî diye anıldığı sanılmaktadır. İbn Hacer el-Askalânî ise babasının Bağdat yakınlarındaki Dülâb köyünde oturduğunu ifade etmektedir. Nisbeleri arasında Ensârî ve Râzî de vardır.

Dülâbî memleketi olan Rey'den başka Küfe, Basra, Bağdat, Dimaşk, Mekke ve Medine'de Bündâr diye tanınan Muham-

med b. Beşşâr, İbnü'l-Müsennâ, Ziyâd b. Eyyûb gibi hocalardan hadis okudu. Kendisinden de İbn Ebû Hâtîm er-Râzî, İbn Adî, Taberânî, Ebû Hâtîm İbn Hibbân gibi meşhur âlimler rivayette bulundular. Dülâbî 260 (873-74) yılında Mısır'a gitti ve büyük bir ihtimalle hayatının sonuna kadar orada oturdu. Mısır'da devrin âlimlerine kâtiplik yaptığı, onların eserlerini istinsah ettiği için "el-Verrâk" ve "en-Nâsih" lakaplarıyla anıldığı belirtilmektedir. Seksen yaşını geçmiştken Mısır'dan hac yolculuğuna çıkan Dülâbî, 310 yılı Zilkade ayında (Mart 923) Mekke ile Medine arasındaki Arc mevkiinde vefat etti. Bazı müellifler Sem'ânî'ye dayanarak onun 320'de (932) vefat ettiğini kaydetmişlerse de kaynakların büyük çoğunluğu önceki tarihi zikretmektedir.

Memleketinde ve gittiği şehirlerde pek çok âlimden ilim tahsil eden Dülâbî hadis, fıkıh ve özellikle biyografide kendisini kabul ettirmiştir.

İbn Adî'ye göre Dülâbî, ehl-i hadisin ileri gelenlerinden Nuaym b. Hammâd'ı ehl-i re'ye karşı oldukça sert davranması yüzünden yalancılıkla itham etmiş, bu sebeple de tenkide uğramıştır. Ancak Nuaym b. Hammâd'ın sika* olmadığını ve münker hadisler rivayet ettiğini başkaları da ileri sürmüştür. Dârekutnî'nin Dülâbî hakkındaki değerlendirmesi ise bu değerlendirme ile ilgili cümlelerin farklı şekillerde okunması sebebiyle anlaşılamamaktadır. Bir okuyuşa göre Dârekutnî, "Onu tenkit ediyorlar, fakat hakkında hayırdan başka (إلا خير) bir şey bilinmiyor" demiş; bir başka okuyuşa göre de, "Son durumuna (الأخير) bakarak onu tenkit ettiler" ifadesini kullanmıştır. Bununla beraber Dülâbî'yi bazı âlimler tenkit, bazıları da takdir etmişlerdir.

Eserleri. 1. *el-Künâ ve'l-esmâ'* (I-II, Haydarâbâd 1322). Hz. Peygamber'in isim ve künyeleri ve bunlara dair rivayetlerle başlayan eser aşere-i mübeşşerenin künyeleri hakkında bilgi vermekte, daha sonra sahâbe, tâbiîn ve diğer muhaddislerin künyelerini alfabetik sıraya göre kaydetmektedir. Adnan Ali Şellâk eserindeki hadislerin, diğer rivâyet ve râvîlerin fihristini hazırlayarak *Fihrisü'l-eḥâdiş ve'l-âşâr li-Kitâbi'l-Künâ ve'l-esmâ'* adıyla neşretmiştir (Beyrut 1407/1987). 2. *eḡ-Zürriyyetü't-tâhire ve'l-muṭahhara*. Eserin bir nüshası Köprülü